

Ania Moldoveanu

Imagini ale războiului în narațiunile veteranilor din Cezieni (județul Olt)

Cercetarea de teren din anul 2005, coordonată de prof. Narcisa Știucă, a avut ca scop conturarea unor trasee de investigare a narațiunilor personale având ca subiect cel de-al doilea război mondial. Interviuurile înregistrate cu această ocazie în două sate din județul Olt, Cezieni și Corlătești, constituie baza prezentei lucrări, ce are ca scop prezentarea câtorva observații referitoare la stadiul actual al acestui tip de narațiuni.

Importante pentru relevarea particularităților evoluției stilului narativ, mărturiile celor care au luptat pe front pot constitui elementele de bază ale reconstituirii și restituirii trecutului recent.

Experiență traumatizantă atât la nivel individual cât și la nivel colectiv, tema războiului se impune în mod firesc în repertoriul narațiunilor vehiculate la nivelul comunității tradiționale. Pentru supraviețuitori, povestitul capătă o reală funcție terapeutică, necesară pentru remedierea dezechilibrului creat de întreruperea bruscă a existenței prin plecarea pe front.

Revenirea acasă este urmată aproape invariabil de o reevaluare a poziției individului în cadrul comunității, reevaluare prin construirea unui discurs care să pună în valoare tocmai acele calități care i-au ajutat pe tinerii de atunci să supraviețuiască. Desigur, fiecare dintre aceste discursuri, încheiate în timp și validate apoi de către ascultători, este unul subiectiv, puternic marcat de modalitatea proprie fiecăruia de raportare la lumea exterioară, dar și de capacitatea de transfigurare a unei realități trăite în cuvinte. Supus probei timpului și subiectivității fiecăruia, discursul veteranilor este alcătuit dintr-o serie de decupaje prezentând cele mai importante evenimente, ocazii de punere în valoare a propriilor calități. De altfel, asupra acestei modalități de prezentare suntem avertizați chiar de unul dintre informatori: „să vă spun eu o poveste... cu faptele de pe front... numai o scenă... am venit de la Stalingrad, de la Volgrad acolo...”(Vârtosu I. Octavian, 87 de ani, Cezieni).

Discursul veteranilor de război din Cezieni este alcătuit dintr-o serie de imagini, având la bază, de fapt aceleași evenimente, structurate diferit în povestirile fiecărui informator. Textele înregistrate de la informatorii noștri prezintă cam aceleași aspecte ale vieții de pe front: luptele, foamea, greutățile zilnice, detenția în lagăr, fiecare fiind punctate de fraze repetate obsesiv de către veterani: “...acolo au murit frați-miu și cu Andrei a lui Moise... în tranșee fierbea apa... unde cădeau bombele cădea și sfărâia bomba...de fierbinte ce era...”(Vârtosu Octavian, 87 de ani, Cezieni),” am stat 9 luni și jumătate prizonier în Germania...”(Catrina Gh. Ilarie, 82 de ani, Cezieni).

Neajunsurile severe ale vieții de pe front sunt amintite de mai toți informatorii: "...nu ne mai îngrijea nimeni, noi, ce puteam să procurăm... dacă găseam ceva, bine; dacă nu, nemâncăți, nebăuți, ne-nimic, apă, cu zăpada ne luptam" (Catrina Gh. Ilarie, 82 de ani, Cezieni), „...la noi nu era, ca în război...nu era pat, nu era pătură, nu era saltea, nu era nimic...în zăpadă...când ploua aveam foile de cort...puneam lopețile, că aveam lopeți cu coada lungă, nu ca la infanterie...le puneam așa și stam acolo...”(Stănescu Mircea, 93 de ani, Cezieni), “...și (eram) plini de păduchi... băgam mâna în sân și umpleam cutia de chibrite... erau mari, parcă erau purcei... boabe de orz... noaptea dezbrăcam cojocelul și îl îngropam în zăpadă... dimineața colțu’ de la cojocel era cât pumnul de păduchi...” (Catrina Gh. Ilarie, 82 de ani, Cezieni). Marșurile sunt rememorate ca fiind interminabile: (erau) „zile și nopți întregi în care mergeam... la braț, unu legat de altu... formiroși, dracu’, cum eram... cu obosala... mergeam până când ziceam că nu suntem noi... nemâncăți, nebăuți...”(Catrina Gh. Ilarie, 82 de ani, Cezieni), “...am venit de la Stalingrad, de la Volgrad acolo...pe jos, trei luni de zile...pe vreme de iarnă...(...) și groapă nu puteai să mai faci cu lopățica aia mică...(...) a fost o ploaie și un vânt...(...) se făcuse zăpada numa gheață... bătea glontele poc, poc, poc, poc, poc...” (Vârtosu I. Octavian, 87 de ani, Cezieni).

Epuizarea datorată efortului fizic este dublată și de lipsa hranei: “...și mâncare când găseam, găseam, când nu, răbdam... răbdam două-trei zile, pe urmă dam buzna în câte o casă... luam mălai și amestecam mălaiul cu lingura așa... puneam sare și mâncam... scoteam sfecla din pământ de sub zăpadă, o curățam și o mâncam așa...” (Vârtosu I. Octavian, 87 de ani, Cezieni).

Fiecare dintre informatorii noștri aveau propria viziune asupra evenimentelor și diferite grade de implicare afectivă în relatare, mergând de la emotivitate puternic marcată până la detașarea firească și chiar la o viziune comic-ironică asupra evenimentelor: “...patul pe ziare... paturi erau, dar erau ziare... fără foc, fără nimic... și unde pui că din munți, d-acolo, curgea apa pân băracă! ... aveam apă curentă – apa rece, care aia trecea pân băracă pe la noi...” (Catrina Gh. Ilarie, 82 de ani, Cezieni).

Relatarea confruntărilor directe dintre cele două armate este un bun prilej de a preciza și atitudinea față de război, experiență în care soldații sunt implicați fără voia lor: „când auzeai, poc, poc... gata, ne culcam la pământ, făceam gropiță, puneam barimi capul la pământ... ce să faci în tranșee... să ferești barimi capul... și... ne spulbera... noi drăcuia pe Hitler, drăcuia pe Stalin, că s-au găsit să facă războiu” (Vârtosu I. Octavian, 87 de ani, Cezieni), „când am luptat contra nemților credeam că nu mai scăpăm... aveau numai automate... au doborât șapte odată... mitralierele nemțești... și am rămas trei din zece... așa că viața ca în război, nu aș mai dori-o nici dușmanii dușmanilor să nu mai treacă prin ce am trecut noi...” (Stănescu Mircea, 93 de ani, Cezieni).

Imaginea dușmanului este amintită adesea prin comparație, într-un adevărat joc de perspective ce ilustrează situația specială a României în cel de-al doilea război mondial, când după întoarcerea armelor inamicul a devenit aliat iar aliatul inamic. Detaliile informatorilor surprind fie una din aceste situații, fie pe amândouă, în paralel.

În general, germanii sunt considerați superiori din punct de vedere al tehnicilor și al echipamentului folosit: "...ne-a întors la urmă la nemți... la nemți a fost mai cocoșată... când am luptat contra nemților credeam că nu mai scăpăm... aveau numai automate... au doborât șapte odată... mitralierele nemțești... și am rămas trei din zece..." (Stănescu Mircea, 93 de ani, Cezieni), spre deosebire de ruși, a căror organizare lasă de dorit: "nemți-s specialiști... nemții erau specialiști... și rușii luptau, da' ca nemții... nemții erau grozavi da', erau și bine dotați... și cu armamente și îngrijiti cu mâncare, îmbrăcăminte... da' rușii phai, dă ei, și ei luptau, da luptau cu grămada... nu luptau cum se luptă la război, în ordine, desfășurat... plecau grămadă... ca oile... dacă puneam mitraliera pe ei îi omoram cu grămada... nemții luptau tacticos..." (Vârtosu I. Octavian, 87 de ani, Cezieni). Inferioritatea tactică și militară este compensată, în viziunea veteranilor din Cezieni, de calitățile morale: „păi mai rău s-au purtat nemții cu noi ca rușii... cu rușii, de bine, de rău, n-am avut niciodată conflict cu ei, ca s-avem divergențe între noi... da' la nemți, cât am fost de-am stat prizonier, ăștia s-au purtat rău de tot cu noi... păi dacă te vedea că nu mai poți să mai mergi, te trăgea de guler pe malul șoselei și te mpușca... puneă pistolu-n cap și te mpușca... și ca să te lase viu, nu te lăsa..." (Catrina Gh. Ilarie, 82 de ani, Cezieni).

Suferințele fizice și morale ale celor care au luptat în cel de-al doilea război mondial au fost însă recompensate insuficient de către cei în drept să o facă. Decorațiile și medaliile primite de către veterani au mai mult valoare sentimentală: "...ăștia altele care sunt medaliile, ăștia ni s-a dat la unitate, când, la plecare pe front, ca să ne încurajeze, ni s-a pus câte o medalie în piept, ca la Jocurile Olimpice... numai asta singură e cu drept... da' degeaba e cu drept, că nu mi s-a dat nimic." - (Catrina Gh. Ilarie, 82 de ani, Cezieni). De altfel, acest însemn nu reprezintă pentru veterani și un semn al unor calități deosebite, criteriile de distribuire a acestora fiind neconsecvente: „cine a fost bucătar, cine a fost ordonanță, ăia a luat medaliile... care a fost ordonanță, ăia li s-a dat medaliile... și cei din Garda Regală" (Stănescu Mircea, 93 de ani, Cezieni). Nemaivând, în consecință, nici o importanță sau rost practic, medaliile devin simple "jucării pentru nepoți," după cum ne spune unul dintre informatori, vădit încurcat că nu ni le poate arăta.

De altfel, și copiii, nepoții sau strănepoții veteranilor de război sunt tot mai puțin interesați de povestirile de viață ale acestora. În viziunea celor mai tineri, pentru care războiul nu a constituit o experiență directă, povestirile sunt considerate ca fiind "înflorite," adică minciuni, pentru că legătura cu realitatea imediată nu mai este pentru ei atât de evidentă. Dată fiind vârsta înaintată a informatorilor noștri, toți având peste 80 de ani, dar și infirmitățile acestora, evoluția ulterioară a repertoriului narațiunilor personale despre război pare incertă. Interesul tinerilor pentru receptarea și asimilarea narațiunilor veteranilor de război are ca scop principal delectarea, situație în care este mai puțin importantă valoarea de adevăr a evenimentelor relatate.

Studiul narațiunilor personale ce au ca temă cel de-al doilea război mondial, constituie totuși un subiect destul de delicat, cu atât mai mult cu cât numărul informatorilor este în scădere, dată fiind vârsta lor înaintată. Totuși, ținând seama de situația actuală a

acestui repertoriu, este posibil ca acesta să fie valorificat în continuare, chiar în absența celor care l-au creat, prin asumarea ca experiență a comunității.

Rezumat

Includerea povestirilor ce au ca temă experiența războiului în circuitul narațiunilor vehiculate la nivelul comunității tradiționale este determinată pe de o parte de caracterul traumatizant al acestora, la nivel individual dar și colectiv, precum și faptului că are o evidentă funcție terapeutică.

Reevaluarea poziției individului la nivelul comunității se realizează prin construirea unui discurs în care veteranii vor pune în valoare tocmai acele calități care i-au ajutat să supraviețuiască și care, la întoarcerea acasă, le vor legitima statutul nou dobândit.

Discursul veteranilor de război din Cezieni este alcătuit dintr-o serie de imagini, ce urmăresc aceleași evenimente, structurate diferit în povestirile fiecărui informator. Aceste diferențe sunt determinate de gradul diferit de implicare afectivă precum și de viziunea inedită a fiecărui informator asupra evenimentelor.

Abstract

The paper analyses the actual phenomenon of story-telling, as it is reflected in the stories of the Second World War veterans in Cezieni (Olt county), pointing up the various ways in which a major event such a war can be perceived by different persons.

Armed conflicts are a traumatizing experience for both individuals and for the community they belong to. Story-telling has an important therapeutic function for the surviving veterans as it provides the means to reassess their social status through the stories that they create, emphasizing on the qualities that helped them survive.

The image of life on the battle field, as provided to us from the veterans' stories is recreated from the various perspectives that each one of them has on episodes such as: hunger, exhaustion, the lack of food and clothes, fighting or meeting the enemies, detention. Each veteran has his own perspective of war, varying from a tragic to a comic-ironical point of view, due to their subjectivity and their capacity to transfigure the events that they took part in.